

THE CONCEPT OF IDENTITY IN BANAT REGION

Codruța Diana Simionescu

PhD Student and Ilie Rădoi, PhD Student, West University of Timișoara

Abstract: We observed in Banat Region during time a certain specific trait regarding the way local people interacted with one another. The locals represent multiple ethnical groups and give birth to a real mosaic of cultures and religions. The influences are visible in their discourse (a multicultural one) and the manifested religion. Reinhart Koselleck defines this process as follows: what is virtual reality at one moment at the level of language becomes real in people' deeds. School, churches and family brought an important contribution in the process of passing on this tradition of using multiple languages in writing and speaking until the present time. The use of multiple languages in Banat Region gave birth to a unique intercultural reality with specific values, believes and a high level of tolerance. We are the witnesses of a phenomenon in which geographical space is shaped by history.

Nowadays it is necessary to clarify first the concept of individual identity in order to assume a European identity. In a future Europe of regions the willingness of understanding history, culture and society is of major importance.

Key words: identity, region, concept, multicultural, intercultural

Regiunea Banatului s-a caracterizat de-a lungul timpului printr-o anumită specificitate în ceea ce privește modul de interacțiune dintre locuitorii ei, reprezentanți a diferite etnii, care formează un adevărat mozaic cultural. Remarcăm prezența mai multor influențe, vizibile la nivelul formei de discurs (pluricultural) și religiei adoptate (catolică, ortodoxă, protestantă). Cum de altfel sublinia Reinhart Koselleck ceea ce este virtual în limbă devine real prin înfăptuire. Școala, biserica și familia au contribuit la continuitatea tradiției de a folosi mai multe limbi în scriere și vorbire până în zilele noastre.

Plurilingvismul din Banat a dat naștere unei realități interculturale unice, caracterizată prin valori, credințe specifice și un grad crescut de toleranță. Asistăm la un fenomen prin care, în această regiune, istoria influențează spațiul geografic. În vremurile pe care le traversăm este necesară limpezirea termenului de identitate proprie pentru a ne putea asuma un altfel de identitate, și aici avem în vedere identitatea europeană la care România este parte. Pentru viitoarea Europă a regiunilor o importanță crescută o are disponibilitatea pentru înțelegerea istoriei, a culturii și a societății în care trăim.

Banatul reprezintă provincia istorică situată în extremitatea sud-estică a entității teritoriale numită Mitteleuropa. Arealul Banatului, având aproximativ forma unui pătrat, are, ca limite naturale, la nord râul Mureș, la vest râul Tisa, la sud fluviul Dunărea, iar la est un traseu prin vestul Carpaților Meridionali și prin sudul Carpaților Occidentali. Suprafața Banatului, de 28.526 kmp este astăzi împărțită între trei țări. Cea mai mare parte, aproximativ două treimi, aparține României (18.966 kmp), iar o treime este compusă din suprafața de 9.276 kmp de pe teritoriul Serbiei și de 284 kmp de pe teritoriul Ungariei. Din punct de vedere administrativ, teritoriul Banatului este, în prezent, împărțit astfel:

- în **România** cuprinde județul **Timiș**, în întregime, județul **Caraș - Severin**, mai puțin localitățile Băuțar, Bucova, Cornișoru, și Preveciori, formând, împreună, comuna Băuțar, județul **Arad**, doar partea de la sud de râul Mureș, județul **Mehedinți**, numai Baia Nouă, Dubova, Eibenthal, Ieșelnița, Orșova și Svinița (câteva localități din arealul tradițional bănățean au dispărut sub apele lacului de acumulare Porțile de Fier) și județul **Hunedoara** - localitățile Sălciva și Pojoga;
- în **Serbia** avem partea situată la est de Tisa a provinciei **Voivodina**, districtul Banatul de Nord (sârbă: Severni Banat, mai puțin municipalitățile Ada, Senta și Kanjiza, situate la vest de râul Tisa), districtul Banatul Central (sârbă: Srednji Banat), districtul Banatul de Sud (sârbă Južni Banat), precum și în **Serbia centrală** zona numită Pančevački Rit, formând partea din stânga Dunării a municipalității Palilula, inclusă zonei metropolitane Belgrad;
- în **Ungaria** acoperă o mică parte din comitatul **Csongrád** și anume partea situată în unghiul sudic format de râurile Tisa și Mureș, până la frontiera de stat cu România și Serbia.

O particularitate a regiunii o constituie folosirea a două, trei sau chiar patru limbi pentru desfășurarea activităților economice și sociale, un lucru rar întâlnit în alte regiuni ale Europei. Plurilingvismul unei părți însemnate a populației regiunii datează de un secol și jumătate sau chiar de două secole, în anumite cazuri. Plurilingvismul din Banat a fost transmis până în ziua de azi prin intermediul familiei, bisericii și școlii. Populația din zonă și-a asumat identitatea multiplă, fără să fie remarcată o intervenție exterioară.

Emisiunile în limbile germană, maghiară și sârbă de la radio și TVR Timișoara, presa scrisă în limbile minorităților, teatrele de stat în limbile română, maghiară și germană, asociațiile culturale, religioase contribuie la continuitatea interdependenței și pluralismului socio-cultural din Banat. În regiuni precum Banat, după cum afirmă profesorul Neumann, sensurile profunde ale democrației persistă tocmai datorită pluralismului generat de o societate multi și interculturală (Neumann, 2015, p. 73-86). Avem de-a face cu o realitate care dă naștere unui nou tip de individ. Peter Adler a avansat conceptul de „om multicultural” (Adler, 2002, p.1) spre a desemna acest tip de individ care nu recunoaște diferențele etnice și culturale decât ca pe niște limite pe care le poate și trebuie să le înfrângă, putând deveni treptat cetățean al lumii. O persoană multiculturală aparține și nu aparține în întregime culturii sale. Ea trăiește mai degrabă într-o zonă de frontieră (Prosser, 1978, p. 71).

Interculturalitatea (într-un sens descriptiv) este o realitate, de aceea nu se pune întrebarea dacă este posibilă, ci cum este ea posibilă. Orice definiție a interculturalității, multiculturalității sau transculturalității presupune o anumită semnificație a conceptului de „cultură”. Din această perspectivă recursul la Johann Gottfried Herder este obligatoriu, fiindcă el este primul autor care vorbește nu doar de „cultură”, ci „culturi”. În celebra sa lucrare *„Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit”*, apărută în mai multe volume în perioada 1784 – 1791, cultura apare ca fiind „sângele existenței unui popor”. Tocmai de aceea, teoreticienii contemporani ai interculturalității consideră conceptul herderian de „cultură” ca fiind inoperabil. El nu desemnează o realitate, ci o ficțiune. Cultura, așa cum a conceput-o Johann Gottfried Herder, presupune omogenizare socială, fundamentare etnică și delimitare interculturală. Din această perspectivă „o cultură ar trebui să marcheze viața respectivului popor atât în linii generale, cât și în amănunt,” însă o asemenea situație nu se întâlnește la nici un popor sau națiune.

Identitatea unei persoane implică apartenența la un anumit spațiu, zonă, regiune, oraș sau sat. Una dintre primele întrebări adresate unei persoane nou întâlnite este: **„de unde ești?”**, în speranța de a integra poziția interlocutorului într-un cadru familiar, indiferent unde pe glob sau de către cine este adresată întrebarea. Această tendință de a identifica locul de origine al unei persoane, constituie de fapt dorința de a-i atribui un reper social în ceea ce privește cultura, clasa, naționalitatea, nivelul veniturilor, atitudinile, etc. Amplasarea geografică devine un element de identificare socială, în care spațiul ne dă sentimentul de „acasă”, sentiment ce reiese din traiul alături de vecinii cu care împărtășim anumite valori și experiențe. Localizarea în spațiul geografic dă posibilitatea celui care adresează întrebarea de a recunoaște posibile asemănări și de a stabili deosebiri între noul venit și ceilalți. Cu cât asemănările sunt mai mari, cu atât cresc șansele de a se stabili legături tot mai strânse, de a face conexiuni pe termen lung, de a împărtăși

nivelul de cunoștințe al interlocutorului, de a afla detalii strict administrativ-teritoriale (cum ar fi localitatea, cartierul), până la a dezvălui cunoștințe sau prieteni comuni (Gea Strategy, 2014).

Noțiunea de „identitate” are mai multe sensuri. În „*Dicționarul explicativ al limbii române*” (ediția a II-a revăzută și adăugită), pe lângă sensul de asemănare, similitudine perfectă, noțiunea de „identitate” are și un sens mult mai larg – acela de ansamblu de date prin care se identifică o persoană. Din punct de vedere social, implicațiile depășesc concepția și expresia individualității unei persoane, prin apartenența ei la diverse grupuri; astfel, putem vorbi de identitatea unui grup, fie ea culturală, religioasă, națională, socială. Extrapolând aceste criterii la domeniul studiului de față, termenul *identitate* va fi cu precădere utilizat pentru a desemna identitatea unui spațiu teritorial.

Pentru zona Banatului, când vorbim despre identitate se aplică același ansamblu de elemente care pot contura identitatea teritorială și care justifică sintagma de identitate colectivă: poziționare geografică și cadrul natural, cultură, istorie și tradiții, limba, originea etnică, istoria comună, aspecte economice și sociale (Gea Strategy, 2014). Aceste identități etnice locale au determinat în regiunea Banat apariția unei identități regionale – identitatea de bănățean (Woudstra, 2006, p. 69-84). Orizonturile culturale diferite la un moment dat fuzionează. Acest punct de vedere este sprijinit și de existența familiilor mixte. Căsătoriile interreligioase, interetnice dau naștere unor copii cu identitate multiplă. Conceptul de identitate multiplă presupune egala asumare a diverselor rădăcini culturale, lingvistice, religioase sau geneza unei identități diferite în raport cu cele inițiale (Neumann, 2015, p. 199-208).

În regiunea Banat este vizibil fenomenul prin care istoria conturează spațiul geografic. Banatul este locul de întâlnire dintre Bizanț și Europa Centrală. Revoluțiile istorice au impus trasarea unor granițe ne-naturale, din teama intervențiilor militare. De exemplu, în 1552 turcii iau în stăpânire Banatul, înființând pașalâcul Timișoarei. Suveranitatea otomană durează 164 de ani, până în 1716 (Bona, 1996, p. 7), când întreg Banatul intră definitiv în stăpânirea Curții de la Viena. În perioada 1688-1716 statutul politic al Banatului este incert. În anul 1718, prin pacea de la Passarowitz, frontiera dintre Austria și Imperiul Otoman atinge cea mai estică linie a sa, pe Olt, Timoc, Morava Mică, Drina, Sava (Bona, 1996, p. 8). Frontiera se stabilizează însă în urma războiului din perioada 1737–1739. În acest război populația românească găsește un prilej de a se răscula împotriva stăpânirii austriece, mult mai grea decât stăpânirea otomană precedentă, generând una dintre cele mai mari răscoale din Imperiul Austriac. Până în anul 1658 turcii nici măcar nu pătrunseseră militar în districtele bănățene. Prin pacea de la Belgrad (1739), o bună parte din frontiera dintre Imperiul Otoman și Austria rămâne pe Dunăre și în estul Banatului, pe linia Orșova-Mehadia-Caransebeș-Marga (Ștefănuță, 2010). Înființarea regimentelor de graniță ilirico-

bănăţene schimbă destul de mult comunităţile. În această perioadă se prezintă transformări ireversibile, al căror rezultat este la fel de vizibil şi astăzi, în modul de dispunere şi construcţie a gospodăriilor în satele din Banat (sistemizare). Tot acum îşi fac apariţia şi alţi colonişti, suntem martorii luptelor intense, al strămutărilor, toate acestea schimbând definitiv faţa comunităţilor.

În perioadele 1718-1779, 1804-1840, 1849-1860 şi 1880-1914 caracteristica identităţii regionale din Banat este pluralismul. Banatul acelor vremuri este un spaţiu al interferenţelor religioase, lingvistice şi culturale. După Primul Război, regiunea este împărţită între România, Serbia şi Ungaria, având ca şi consecinţe anumite întârzieri în dezvoltarea economică şi social-culturală. Comparativ cu epocile anterioare sunt mai vizibile şi expresiile naţionaliste. Cu toate acestea, sentimentul identităţii regionale a supravieţuit, mai cu seamă, în partea românească şi sârbească. În timpul celui de-Al Doilea Război şi în perioada care a urmat, regiunea este supusă la tot felul de măsuri discriminatorii de către regimurile totalitare, măsuri care au condus la marginalizarea şi ştergerea unor particularităţi economice, civice, multi- şi interculturale ale regiunii (Neumann, 2016, p. 20-22).

În tot acest timp, pe lângă familie, biserica şi şcoala sunt păstrătoare ale identităţii locale în Banatul românesc. Identitatea în arealul studiat este mai mult decât un produs socio-cultural, lingvistic; ea poate fi privită în ansamblu ca un fenomen psiho-social intern. Astăzi, se presupune că identitatea acestei populaţii convieţuitoare este mai mult decât un simbol al imaginii de sine şi al apartenenţei la un anumit spaţiu şi cultură, putând fi definită prin sentimente şi atitudini civice. În consecinţă, nu Internetul, falsa democraţie sau liberalismul, sunt elementele care unesc o regiune, ci istoria comună, limbajul, moştenirea culturală împărtăşită (Ciobotea D, 2005, p.15).

Pentru a ne racorda la vremurile pe care le traversăm este necesară limpezirea termenului de identitate proprie. În acest fel ne putem asuma o identitate europeană. În viitoarea Europă a regiunilor o importanţă crescută o are disponibilitatea pentru înţelegerea istoriei, a culturii şi a societăţii în care trăim. În opinia profesorului Victor Neumann, o corectă percepere a valorilor generate de plurilingvism şi interculturalitate depinde în mare măsură de ceea ce vor face liderii politici, de implicarea mai activă şi mai profundă a universităţilor şi a profesorilor lor în noile programe europene de învăţământ, de perpetuarea cercetărilor ştiinţifice şi a cursurilor privind istoria Europei, democraţiile şi diversitatea culturală a continentului, particularitatea regiunilor Europei Centrale şi de Sud-Est. În acelaşi cadru, importantă se va dovedi cunoaşterea patrimoniului multicultural comun al Banatului, patrimoniu care, aşa cum am arătat prin exemplificări istorice şi contemporane, oferă şansa de a contribui la promovarea relaţiilor interpersonale, intergrup şi internaţionale, la respectul diversităţii şi la promovarea spiritului

civic (Neumann, 2015, p. 81-82). Educația interculturală formală include inițiative și programe academice care sunt dezvoltate de către școală și în interiorul ei. Educația interculturală informală are aceleași obiective cu educația interculturală formală, dar se diferențiază prin metodele și tehnicile de lucru disponibile. Este voluntară, nu are caracterul obligatoriu al școlii și își adaptează conținuturile în funcție de nevoile participanților. Metodologia este activă și participativă, iar relația formatorului cu participanții este mai apropiată.

Pentru a rezuma ideile anterioare este concludentă afirmația lui John Mc Hale din lucrarea “*The Future of the Future*” publicată în 1969, “omul supraviețuiește numai prin capacitatea sa de a acționa în prezent, pe baza experienței trecute, în termenii consecințelor viitoare”. Valorile și idealurile primite moștenire de la predecesorii noștri sunt punctul de pornire în identificarea de soluții pentru viitor. Acest proces este unul de succes, dacă este adaptat la societatea contemporană.

Bibliografie

Adler, Peter, *Beyond cultural identity: Reflections on Multiculturalism*, 2002, articol disponibil pe www.mediate.com

Bona, Petru, *Ortodoxismul graniței româno-bănățene*, Caransebeș, Imprimeria de Vest, 1996

Ciobotea, Daniel – Mitropolit, *Relațiile Stat – Biserică (tradiție și actualitate)*, în “Libertatea religioasă în contextul românesc și european”, Editura Bizantină, București, 2005

GEA STRATEGY, 2014 - GEA STRATEGY&CONSULTING, *Identitatea economică, socială, culturală a județului Iași*, 2014

Neumann, Victor, *Interculturalitatea Banatului*, Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2015

Neumann, Victor, *Neam, popor sau națiune?-Despre identitățile politice europene ediția a III-a*, Editura Rao, București, 2015

Neumann, Victor, *Istoria Banatului. Studii privind particularitățile unei regiuni transfrontaliere*, Editura Academiei Române, București, 2016

Prosser, M. H, *The Cultural Dialogue: An Introduction to Intercultural Communication*, Houghton Mifflin, Boston, 1978

Ștefănuță, Sebastian, *Granița și grănicerii bănățeni – O abordare socio-istorică*, 2010

Woudstra, Jaco, *Giving Meaning to Identities. A Case–Study for the Romanian Banat Region*, University of Utrecht, Faculty of Geosciences, 2006, article online https://mpra.ub.uni-muenchen.de/26957/1/MPRA_paper_26957.pdf